Забулената сова – тихият пазител на българските ниви

Асен Игнатов

Малко след полунощ белият силует безшумно прелита над житните ниви. В светлината на фаровете за миг проблясва сърцевидното лице – сякаш призрак се е появил над полето. Това не е призрак, а една от най-необикновените птици в света – забулената сова (*Tyto alba*).

За разлика от повечето сови, които обитават горите, забулената сова (*Tyto alba*) от векове е свързала живота си с човека подобно на домашната кукумявка. Тя рядко изгражда собствено гнездо. Вместо това използва тавани на стари къщи, плевни, хамбари, камбанарии, изоставени сгради, руини и други спокойни места, където може да отгледа малките си. Именно тази особеност е дала английското ѝ име Barn Owl – „хамбарна сова". През деня птицата остава почти незабележима. Скрила се в тъмно убежище, тя почива, а с настъпването на здрача излита на лов. Полетът ѝ е изключително безшумен – специалното устройство на перата заглушава шума от въздуха и позволява на совата да се приближи до жертвата си почти незабелязано.

Тази способност, съчетана с изключително чувствителния слух, я превръща в един от най-ефективните нощни хищници. Най-характерната особеност на забулената сова е нейното сърцевидно лицево було. То не е само красиво – действа като своеобразна „сателитна антена", която насочва звуковите вълни към ушите. Благодарение на това совата може да открива дребни бозайници дори в пълна тъмнина или под гъста растителност, като разчита почти изцяло на слуха си. В България забулената сова е свързана предимно с откритите земеделски райони, където ловува полевки, мишки и други дребни гризачи. През последните десетилетия обаче традиционните селски постройки постепенно изчезват или се ремонтират, така че птиците вече не могат да проникнат в тях. Така забулената сова губи не само място за гнездене, но и част от вековната си връзка с човека.

Рисунки: Асен Игнатов

Забулената сова умее да се крие през деня, но авторът я познава добре. Той знае къде да я открие при теренните си проучвания, като за него тя е и обект на артистично вдъхновение

Забулената сова е истински специалист в лова на дребни бозайници. Основната ѝ плячка са полевките и домашните мишки, които често причиняват сериозни щети на земеделските култури. Благодарение на изключително чувствителния си слух и безшумния полет тя може да открива и улавя гризачи дори в пълна тъмнина. Една възрастна забулена сова изяжда средно между три и шест дребни гризача всяка нощ. По време на размножителния период, когато двойката отглежда малките си, нуждите от храна рязко нарастват. Родителите извършват десетки ловни полети всяка нощ и доставят непрекъснато плячка в гнездото. Само за един размножителен сезон едно семейство може да унищожи няколко хиляди гризачи – естествено, безшумно и без никакви разходи за човека.

Тази способност превръща забулената сова в ценен помощник на земеделските производители. Вместо да се разчита единствено на химически препарати, все повече държави използват совите като част от устойчивото управление на селскостопанските екосистеми. Чрез поставяне на специални гнездилки в земеделски райони се създават условия птиците да се заселят и да контролират естествено числеността на гризачите. Един от най-успешните примери е Израел, където още преди повече от четири десетилетия започва мащабна програма за поставяне на изкуствени гнездилки. Днес в страната са монтирани хиляди къщички, а използването на родентициди в много райони е значително намалено благодарение на естествения контрол, осигуряван от забулените сови.

Подобни програми успешно се развиват и в САЩ (Калифорния), Кипър, Йордания, Унгария, Словакия, Швейцария, Полша и редица други. Тези инициативи

Поставяне на гнездилки, които помагат на вида да намери безопасно място за обитание в променената обстановка днес

Асен Игнатов е доктор по зоология и орнитолог в Националния природонаучен музей при Българската академия на науките. Научните му интереси са свързани с екологията, разпространението, поведението и опазването на птиците, с особен акцент върху совите и дневните грабливи птици. Автор и съавтор е на научни публикации, природонаучни книги и популярни статии.
Наред с изследователската си дейност се занимава професионално с анималистична рисунка и научна илюстрация, както и снима дива природа. Негови творби са публикувани в книги, научни издания и природозащитни материали. Участва в международни научни и природозащитни инициативи, включително в сътрудничеството за изследване и опазване на животните. Работи активно за популяризирането на орнитологията и опазването на дивата природа в България.

имат значение не само за опазването на самата сова. Те намаляват употребата на отрови, съхраняват биоразнообразието и подпомагат устойчивото земеделие. Освен това ограничават риска от вторично отравяне на други хищни птици и бозайници, които също могат да загинат след хранене с отровени гризачи. Именно затова през последните години забулената сова все по-често се определя като „естествен биологичен контролер" или „екологичен партньор на земеделието". Тя е ярък пример как природата сама предлага ефективни решения на проблеми, които често се опитваме да решим с химични средства.

А какво се случва в България? В миналото забулената сова е била сравнително обичаен обитател на българските села. Старите плевни, хамбари, тавани, църковни камбанарии и изоставени стопански сгради са ѝ осигурявали спокойни места за гнездене, а околните ниви и пасища – изобилие от храна. Днес тази картина постепенно се променя. През последните десетилетия видът се среща все по-рядко в много райони на страната. Макар все още да е широко разпространен в подходящи местообитания, числеността му е ниска, а в редица райони забулената сова вече липсва – при това от места, където някога е гнездяла редовно.

За съжаление България все още не разполага с национална програма за мониторинг на вида и затова е трудно да се оцени с точност състоянието на популацията. Причините за намаляването са комплексни. Съвременното земеделие променя традиционния облик на селските райони. Старите стопански постройки се разрушават или се преустройват така, че птиците вече не могат да проникнат в тях. Изчезват естествените места за гнездене, а в много райони намаляват и подходящите ловни местообитания. Сериозна заплаха представлява и широкото използване на родентициди. Освен че намаляват хранителната база, тези препарати могат да доведат до вторично отравяне на совите след консумация на интоксикирани гризачи. Допълнителни рискове са интензивният автомобилен трафик, сблъсъците с електропроводи и небла-

гоприятните климатични условия през отделни години.

Въпреки това има основания за оптимизъм. Забулената сова все още се среща в много части на България и при осигуряване на безопасни места за гнездене често бързо заема изкуствено поставени гнездилки. Опитът на редица европейски държави показва, че чрез сравнително прости природозащитни мерки могат да бъдат постигнати значителни резултати както за опазването на вида, така и за намаляване на щетите от гризачи в земеделските райони. Именно затова през последните години все по-актуална става идеята за създаване на национална програма за изследване и опазване на забулената сова в България. Подобна инициатива би позволила да се съберат надеждни данни за разпространението на вида, да се поставят гнездилки в подходящи райони, да се работи съвместно със земеделските производители и да се включи страната ни в международната мрежа от държави, които вече успешно използват забулената сова като естествен съюзник в устойчивото земеделие.

Днес дори можем да кажем, че в страната ни има нещо като „Ново начало" за този вид. Дълги години опазването на забулената сова в България се свеждаше предимно до случайни наблюдения, публикации и отделни природозащитни инициативи. Липсваше обща програма, която да обедини учените, природозащитните организации и земеделските производители около една обща цел – опазването на този изключително полезен вид и използването му като естествен съюзник в борбата с гризачите.

През юни 2026 г. беше направена важна стъпка в тази посока. В Кварели, Грузия, се проведе Международна конференция, посветена на забулената сова, която

Обща снимка на участниците в конференцията, посветена на забулената сова

Плакатът на конференцията

събра водещи учени и природозащитници от повече от двадесет държави. Освен представянето на най-новите научни изследвания, форумът постави началото на международната инициатива Birds as Peacemakers („Птиците като посланици на мира"). Нейната цел е чрез опазването на забулената сова да се насърчават устойчивото земеделие, международното научно сътрудничество и обменът на знания между държавите. България също стана част от тази международна общност.

За първи път беше представен обзор на състоянието на забулената сова у нас, обсъдени бяха основните заплахи пред вида и възможностите за неговото по-ефективно опазване. Особено ценен беше обменът на практически опит с колеги от Израел, Швейцария, Калифорния (САЩ), Унгария, Словакия, Кипър, Полша, Германия, Йордания и други страни, където вече успешно се реализират национални програми за поставяне на гнездилки, мониторинг и научни изследвания. Една от най-важните идеи, която се откроi по време на конференцията, беше, че няма универсален модел. Всяка държава трябва да разработи собствена програма, съобразена със своите природни условия, земеделски практики и особеностите на местната популация на забулената сова.

Именно затова международното сътрудничество е толкова важно – то позволява да се използва натрупаният опит и да се избегнат грешките, допуснати другаде. За България тази конференция постави началото на една амбициозна цел – създаването на първата национална програма за проучване и опазване на забулената сова. Предстои изграждането на мрежа от изкуствени гнездилки, организиране на мониторинг, проучване на храненето и размножаването на вида, маркиране на птици и популяризиране на ролята им в природата и земеделието. Всичко това ще бъде част от бъдещия Barn Owl Project Bulgaria, който има потенциала да се превърне в значима природозащитна инициатива както за страната ни, така и за международната мрежа.

Днес забулената сова има нужда от нашата помощ повече от всякога. В замяна тя предлага нещо безценно – безплатен и напълно естествен контрол върху гризачите, без химия, без шум и без вреда за околната среда. Ако успеем да върнем тази птица в българските села и земеделски райони, ще спечелят едновременно природата, земеделието и хората. Понякога най-добрите решения вече съществуват в природата – нужно е само да им дадем шанс. ■